

РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

Гарбадин Андрій Стефанович

**Політична ідентичність і межа іншості:
від тотожності до розрізнення**

УДК 330.1 : 32

DOI [https://doi.org/10.24195/2414-](https://doi.org/10.24195/2414-9616.2025-5.1)

9616.2025-5.1

Стаття поширюється на умовах ліцензії
CC BY 4.0

Гарбадин Андрій Стефанович
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії
політичної науки
Львівського національного університету
імені Івана Франка
вул. Університетська 1, Львів, Україна
ORCID: 0000-0002-2784-8031

У статті здійснено концептуальний аналіз феномену політичної ідентичності як ключового чинника формування сучасного суб'єкта політичного буття. Актуальність проблеми зумовлена кризою традиційних форм колективної належності в умовах національної держави, глобалізації, міграційних процесів, цифрових трансформацій та війни як екстремального випробування ідентичності. Сучасні виклики, включно з конфліктами та культурними зіткненнями, демонструють, що ідентичність не може бути стабільною чи статичною категорією, а постійно переосмислюється у взаємодії з владою, ідеологією та комунікаційними практиками. Особлива увага приділяється процесам політичної ідентифікації на межі між «своїм» і «чужим», національним і глобальним, індивідуальним і колективним, що визначають можливість політичного самовизначення та включення в суспільний дискурс.

Метою дослідження є виявлення способів, за допомогою яких політична влада, культура та комунікація формують відчуття належності й відчуження, а також розкриття діалектики «тотожності» й «іншості» як основного механізму політичної суб'єктизації. Автор аналізує, як у постмодерному політичному дискурсі ідентичність трансформується з фіксованої сутності на динамічну конструкцію, що перебуває у постійному взаємозв'язку з владними структурами, дискурсивними практиками та соціальними нормами.

Методи дослідження поєднують феноменологічний, дискурсивний та герменевтичний аналіз, що дозволяє простежити становлення політичної ідентичності як результату взаємодії індивіда з соціально-політичними структурами. Використано ідеї М. Фуко, Ю. Батлера, Ш. Муффа, Л. Донскіса та інших мислителів, які висвітлюють ідентичність через призму влади, тілесності, соціальної взаємодії, конфлікту та пам'яті.

Результати дослідження демонструють, що політична ідентичність є простором боротьби за визнання, а межа іншості виступає не загрозою, а умовою діалогу, самопізнання та розвитку суспільної солідарності. Національна ідентичність, зокрема в українському контексті, постає актом політичного самоствердження й опору, де поєднуються досвід травми та прагнення свободи. Стаття підкреслює важливість розуміння ідентичності як відкритої, плюральної, динамічної структури, що визначає сучасну політичну суб'єктивність та перспективи демократичного розвитку.

Ключові слова: політична ідентичність, національна ідентичність, розрізнення, влада, дискурс-аналіз, суб'єктність, комунікація, самоідентифікація.

Вступ. Політична ідентичність є однією з найскладніших і водночас найвизначальніших категорій сучасного суспільства. Вона формує не лише усвідомлення людиною свого місця у світі, а й визначає межі колективного «ми»: того символічного простору, у якому конститується громадянство, нація, держава. У добу глобалізації, міграцій і цифрових комунікацій ідентичність дедалі більше набуває політичного характеру: вона не лише відображає належність, але й перетворюється на поле боротьби, де конструюються, руйнуються і знову відновлюються межі між «своїм» і «чужим».

Проблемне поле дослідження охоплює трансформацію розуміння тотожності в контексті політичної модерності та постмодерності. Якщо класичні політичні теорії виходили з припущення про стабільну, раціональну ідентичність суб'єкта (громадянина, члена спільноти), то сучасні підходи – від постструктуралізму до деколоніальних студій – вба-

чають у ній рухому, багатозарову конструкцію, що формується у відносинах влади та дискурсивних практиках. Відповідно, постає питання: як політика визначає не лише наші ролі, але й саму можливість бути впізнаним – або навпаки, перетвореним на «іншого», чужинця?

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження полягає у виявленні способів, якими політична влада, культура та комунікація формують відчуття тотожності й відчуження. Йдеться не лише про опис механізмів політичної ідентифікації, а й про критичний аналіз самого процесу – переходу від стабільного «я» до множинного, гібридного, часто маргіналізованого суб'єкта. Таким чином, у центрі розгляду – діалектика належності та виключення, що постає як фундаментальний вимір політичного буття сучасної людини.

Для досягнення мети передбачено такі завдання: розкрити сутність поняття політичної ідентичності та її зв'язок із владними структурами;

простежити взаємозв'язок між національною, культурною та особистісною ідентичністю; охарактеризувати концепт «чужинця» як межу політичного дискурсу; з'ясувати роль розрізнення як мисленнєвої та політичної категорії.

Методи дослідження. У роботі застосовано міждисциплінарний підхід, що поєднує філософсько-політичний аналіз, дискурсивну аналітику (М. Фуко), а також порівняльний метод для виявлення різних моделей ідентичності – від класичних до постструктуралістських. Використано герменевтичний аналіз для інтерпретації текстів і концептів (зокрема у працях Ю. Батлер, Ш. Муфф, Л. Донскіса), а також метод критичного прочитання у контексті сучасної політичної філософії.

Результати дослідження. Ми прагнемо критично переосмислити використання ідентичності як поняття з огляду на його функціонування у полі політичного означення особистості. Популярність цього поняття ґрунтується на кризі національної держави та глобалістичних тенденціях розвитку світу, які примушують переосмислювати ідентичність у будь-яких формах її прояву.

Національна ідентичність поєднує особисте й колективне, символічне й інституційне. Вона постає не лише як форма спільності, а як простір осмислення спільної долі, форма уявлення про історичну «тотожність», що тримається на наративах пам'яті, культури, мови та досвіду. Її межа – це не кордон, а місце зустрічі «свого» і «чужого», де політичне стає простором розрізнення, а не виключення.

Особливе значення цей процес має для України, де війна Росії проти України актуалізувала питання національної ідентичності як питання виживання. Українська ідентичність сьогодні – це акт політичного самоствердження і вияв суб'єктності, здатної творити власний світ смислів.

Подальший аналіз у тексті розкриває інтерпретації цього поняття в контексті класичної (Декарт, Гегель) і постмодерної традиції, а також критику підходів Л. Донскіса щодо співвідношення індивідуальної і колективної ідентичності, показуючи, що межа іншості є не запереченням, а умовою існування політичного суб'єкта.

Отже, національна ідентичність постає не лише як форма самозбереження, а й як простір творчого переосмислення політичного буття. Вона об'єднує досвід травми й прагнення свободи, пам'ять і відкритість, минуле й майбутнє. Саме в цій напрузі, між відновленням власного голосу і визнанням чужого, розгортається сучасна політика ідентичності, яка визначає напрям демократичного розвитку націй і держав.

Загалом під ідентичністю слід розуміти можливість співвіднесення чогось із собою у їх неперервності й мінливості та його осмислення. Класична традиція її розуміння, в межах різноманітних

інтерпретацій діалогізму, формує ключову для дискурсів ідею «всюдизнаходжуваності» людини, суть якої полягає у тому, що істинне «Я» завжди перебуває в точках неспівпадіння людини із самою собою, в її ідентифікаціях з «Іншим». У контексті предмета нашого дослідження це можна пояснити так: особистість проектує свою позицію, своє ставлення до актуальної політичної проблематики, обмеженої дискретним означенням простір-часу, в інтерсуб'єктивний горизонт життєвого світу, що виявляється у політичному дискурсі. Відповідно концепція персоналізованої ідентичності, можливості автономної дії, може бути стійкою лише у разі, якщо опиратиметься на згоду чи підтвердження від механізмів схвалення такої дискурсивності. Це і обмежує можливість вияву і дискурсивності, яка надає індивідуальності, адже ідентичність має пройти через механізми владного схвалення, ідеологічні надбудови і побудови, що здебільшого її обмежує чи впорядковує лапівки доцільності.

Як зауважує Мішель Фуко, «індивід не є передумовою влади; навпаки, він є її продуктом – у тому сенсі, що влада формує індивідів, створює їх як суб'єктів» [3]. Саме тому ідентичність не може існувати поза мережами дискурсу й владних відносин, які її конституують і водночас обмежують. Ідентичність завжди «викликана» через механізми визнання – інституційного, соціального чи символічного, – що підтверджують її легітимність у політичному полі.

Тут і виникає концепт чужинця, зовнішнього стосовно цих правил гри, здатного зумовлювати їх межовість, шляхом утвердження своєї межовості та, відповідно, всепроникності у політичний зріз буття людини. Уникання цієї проблематики містить у собі інтенцію із тоталізації політологічного дискурсу, котра позбавляє його зовнішнього впливу, що в перспективі може спричинити його самозамикання і перерости у тоталітарну завершеність. Натомість його розробка здатна виявити можливість плюральності та прояву особистісних означень без загрози їх нівелювання панівними тенденціями динаміки існування політологічного дискурсу.

Нетотожність індивіда самому собі виявляється у трьох вимірах: по-перше, на рівні інтерсуб'єктивної автокомунікації Я-Я (тут чужинець виявляється як констатація нецентрованої можливості самопозиціонування у політиці); по-друге, на рівні інтерсуб'єктивного відношення Я-Ти, тобто «Ми» (чужинця тут представлено як нетотожність загально окресленій позиції, вихід за межі схеми домінантної ідеології та її ціннісної шкали); по-третє, відношення Я-не-Я, тобто рівня «тілесності» (тут чужинець постає у призмі наявності та окресленні її постулювання – у можливості матеріального означення себе як цілісності у політологічному дискурсі). Отож і самореалізація концепту чужинця тут виходить дворівнева: по-перше,

у сенсі об'єктивації просторово-часових означень наявності, по-друге, у сенсі символічного виразу такого концепту шляхом маскування, маркування політичної реальності та виведення альтернативи існування у її межах. Юдит Батлер наголошує, що «ідентичність – це не сутність, а повторювана стилізація тіла, що набуває реальності через дисциплінарні норми» [2]. Таким чином, суб'єкт стає «впізнаваним» лише у межах нормативної рамки, яка визначає, що є прийнятним ідентифікаційним жестом у даному суспільному полі.

Доцільно згадати відому дослідницю Шанталь Муфф. У полі її наукових інтересів перебувають ідентичності, які, відповідно до її позиції, завжди залишаються незавершеними, оскільки влада та антагонізми є невіддільною частиною політики. «Будь-яка ідентичність може набути значення або конкретизації тільки через свої виняткові зв'язки з іншими: одне слово, створення ідентичності «ми» завжди вимагає конструювання ідентичності «вони», що є відмінною від «ми» [5, с. 277]. Протиставлення ми-вони завжди є двозначним, оскільки вміщує у собі цього іншого, а саме тому усяка ідентичність завжди є незавершеною. В політичному просторі буття це окреслює бінарність свій-чужий, як форму опредмечення всеохопності соціально-політичних відносин. Відмінності, розрізнення між ідентичностями за таких умов повинні опиратись на певну міру еквівалентності – без останньої та чи інша ідентичність була б байдужою до прояву інших варіацій можливого смислу, була б завершеною у логіці свого існування. А за таких умов (оскільки ще й жодна ідентичність не є наслідком природності, а виникає у соціально-політичному середовищі), «влада завжди буває втягнена в утворення кордонів, які окреслюють ідентичність, особливо тих, які створюють суперечність між другом та ворогом» [5, с. 277]. Таким чином, простір колективної ідентичності перетворюється на простір політичної боротьби. Для її характеристики Муфф застосовує поняття гегемонічної стратегії – такої стратегії, що прагне встановити деталізовані межі ідентичності, поза якою інші її варіації втрачають свій сенс. На ґрунті цих переконань Ш. Муфф вважає недоцільним розгляд можливості функціонування раціонально нейтральних правил, згідно з якими деякі дослідники прагнуть будувати суспільно-політичний дискурс щодо найважливіших суспільних справ, подібним чином будуючи конструкт політологічного дискурсу.

Цікаво в цьому аспекті згадати поняття акултетичного («наслідувальницького») обґрунтування, запропонованого Робертом Шарлеманом для опису відношення Я–Інший, відповідно до якого внутрішнє суб'єктивне «я» відповідає на заклик до наслідування, що випливає із самої суб'єктивності, яка знаходить свій вияв у іншій особі. Передумовою такого підтвердження є ситуаційна вираженість дискурсу,

у який занурено співвідношення Я–Інший. Інший за таких умов здатен проявити мою суб'єктивність, активізувати мою волю, сприяти реальному означенню потенційних форм мого існування.

Загалом класичне розуміння чужинця детермінує появу концепту ідентичності, покликаного якнайрізноманітніше структурувати відмінність, розрізнення до тотожності. Це ще Декартова традиція – інакшість як тотожність самому собі найменш суперечлива, а у Гегеля вона знайшла абсолютний вияв – самоприсутність, охоплена Абсолютним Духом, не може стосуватись відсутності як такої. Саме в межах цієї традиції відмінність підпорядкована ідентичності. В такому контексті постмодерного прочитання Гегеля в чужинці «я» впізнає себе поза собою, а потім стає повністю присутнім перед собою в запереченні й через заперечення алтерності чужинця. Постмодерне прочитання в цьому аспекті має дві можливі варіації – винесення чужинця поза межі тотальності «я» і фактичне його переосмислення концептом чужинця, а по-друге, фіксація чужинця через можливість альтернативного прочитання себе самого у персоналізованому діалозі, що фактично зводить його до іншого і тому сенсі, який йому був наданий вище.

Відомий дослідник Леонідас Донскіс, кажучи про ідентичність, відзначає, що «спосіб, у який ми сприймаємо себе і навколишній світ, може бути унікальним і дуже особистим, але поняття, якими ми мислимо, і мова, якою розмовляємо, представляє світ і довгу історію людської душі ... поєднання того, що існувало задовго до нас, із новизною і самотністю наших реакцій і вибору запускає в дію нашу ідентичність» [4, с. 25]. Загалом залишається слабо обґрунтованим те, як особистісна унікальність може нести у собі вияв універсальних понять у сенсі їх розуміння як історично лінійного нагромадження досвіду у політичному зрізі буття людини, адже поза дискретністю умов її існування історичний вектор накопичення означень здебільшого має характер анахронізму. Така форма прогресування може стосуватись заледве принципів, ціннісних аспектів її самоусвідомлення, однак і вони відчують на собі темпорально-просторово зумовлену мутацію.

Ще один цікавий аспект, визначений Л. Донскісом: «насправді, ідея ідентичності не тільки допомагає подолати прогалину між «має бути» і «є», а й постає спробою погодити й поєднати те, що роз'єднала сучасність: правду і цінність, раціональність і традицію, знання і соціальну близькість, індивідуальне і колективне. Що слабшим стає відчуття приналежності, то сильнішим є прагнення створити, змінити чи викувати ідентичність. Вражає двоїстість ідентичності: обіцяючи подарувати вам незалежне існування як самотньому, постійному і незамінному індивідові, вона водно-

час приборігає й тримає для вас безпечну нішу в громаді, з якою ви з тих чи інших причин ідентифікуєте себе більше, ніж з іншими громадами чи групами» [4, с. 27]. Не зовсім зрозуміло, як цю прогалину заповнюють при зіставленні себе із якоюсь загальною ідеєю – хай це вищі ідеали, відчуття доцільності в системі при ролі «Гвинтика», особиста участь як невідворотна... У будь-якому разі це буде не зовсім коректне означення свого становища у всякій формі його інтерпретації. Та й факт роз'єднаності правди і цінності в умовах сучасності шляхом колективного переконання навряд чи коректно виправляти. Переконання – це завжди форма викривленості об'єктивної даності. Це теж своєрідний конструкт. Проте не варто його культивувати через призму традиції, тим паче раціонального ладу, оскільки хтозна чи можна говорити, що такі знання гарантуватимуть момент соціальної близькості. Та й можливість поєднаності незалежності існування та життя у громаді сумнівна, у будь-якому ідентифікаційному її вимірі, адже остання так чи інакше передбачатиме визнання певних рівнів поєднаності, хай яким незалежним індивід би не був. Усе це чітко здатний проілюструвати політичний дискурс, у межах якого такі вияви ідентичності можуть лише показати міру індивідуальної готовності піти на зустріч і прийняти, погодити втрату певного рівня особистісності заради ідентичності. Це може навіть нагадувати класичну форму суспільного договору – аби повністю ввійти у контекст ідентифікації, потрібно добровільно позбутись певних особистісних характеристик, адже соціальність через призму ідентичності ще більш чутлива до компромісності, чи навіть уніфікації. Тут і виявляє себе по-особливному чужинець як певний критерій обмеження у політологічному дискурсі (та й обмеженості) ідентичності – адже остання, позбавлена межі, із відкритою можливістю до саморозгортання, здатна набувати загрозливих форм. Прикладом цього може бути доктрина націонал-соціалізму – тут теж чітко можна простежити ідентичність расову, культурну, раціональну і віддану традиціям. Важливо пам'ятати, що традицію, раціональність не треба сліпо розглядати через еволюційність. Її доцільність повинна не виходити за межі принципу, методу, тобто специфіки мисленнєвого процесу, а не перетворюватись на невидимий тягар, що нависає кінцевою потребою над індивідом.

Важко погодитись і з тезою Л. Донскіса про те, що «ідентичність стає майже всім для людини постмодерну, яка є і творцем, і переважно трансформатором цієї ідентичності. У цьому наш сенс буття, форма дискурсу, самопізнання, самотлумачення, світосприйняття і чудова нагода сформулювати себе іншим у своїй країні. Ідентичність оберегає і ранив нас. Завдяки формуванню чи зміні ідентичності можна перейти з політичної більшості

до культурної меншості і навпаки» [4, с. 31]. Безумовно, під впливом тенденцій глобалізації питання ідентичності порушене по-новому, – або ж у сенсі необхідності захисту локальної унікальності громад, або її розчиненні у загальногуманістичних виявах людяності, проте не можна сказати, що така дихотомія гідна претендувати на статус сенсу життя. Безумовно, вона претендує на статус дискурсу, проте лише у напрямку відтворення іншого як форми підтвердження ідентифікаційних нахилів тієї чи іншої ідентичності.

Ще одним цікавим моментом є співвідношення чинників індивідуальності та суспільності у сенсі ідентичності. «У той час, як одна частина нашої ідентичності утримує нас від суспільства, інша кличе туди за ідентифікацією ... Ми здатні тримати в собі два взаємовиключні підходи до суспільства – той, що відкидає, і той, що залучає в себе, індивідуалістичний і холістичний – і обидва дарують нам спосіб існування» [4, с. 36]. Проте і тут складно погодитись, адже чітке протиставлення індивідуального та холістичного підходу через призму ідентичності вельми сумнівне, адже ідентичність передбачає зіставлення себе із кимось – самототожність хіба що здатна творити іншого, який логічно вміщується у правила дискурсу, динаміка якого визначена ідентичністю. Питання чужинця тут просто виключене. Саме тому варто не погодитись і з таким твердженням, що «мати ідентичність означає бути представленим як самотутній індивід, член родини, людська істота з її унікальним життєвим досвідом і цінністю, представник соціального класу і член або представник нації» [4, с. 36]. Самобутність не обмежена і не визначена суто унікальністю досвіду, тим паче індуктивно переміщеного до соціального ланцюжка «клас-нація». Індивідуальність чужинця, особливо у її політичному означенні, може бути осмислена лише через відмінності та розмежування, розрізнення, і, відповідно, не може мати ідеологічної надбудови, оскільки остання мусить ґрунтуватись на певній доктрині, як результаті функціонування політичного дискурсу із визначеним результатом та визначеним напрямком подальшого руху, що заперечує логіці існування концепту чужинця загалом.

Зрештою, все зводиться до розрізнення – рознесення, відхилення, відмінності, розмінювання, розмежування, роздрібнення, відходу, перетину... І це геть не межа – смислове спільнокореневе виходить на рівень усякої диференціації, однак унікає винесення у новий, якісний порядок існування.

Доцільніше буде розглянути розрізнення у сенсі мисленнєвого навантаження, прояву через нього. В контексті цієї тематики розрізнення, осмислене в категоріях епістемологічного трактування, має спонукати визнати смислову неспроможність та неадекватність усякої ідентичності у сенсі само-

очевидної обмеженості останньої. Ні на теоретичному рівні, ні на емпіричному її доказовість неможливо обґрунтувати. По-друге, взаємозалежність мереж смислоозначення, що так чи інакше артикульована у межах наукового дискурсу, унеможливорює трактування ідентичності як досяжності без відблиску деформації, спричиненої як процесом пізнання, так і конкретною соціально-політичною практикою.

Критика різних аспектів ідентичності – справа не нова. І Г. Ф. В. Гегель, і К. Маркс, і Ф. Ніцше так чи інакше його торкалися, однак такі демонструючи її нову уподібнення. Проте така позиція вже не здатна задовольнити. Боротьба із нападами утиску, осмислена пошуками нових категорій єдності, нехай і руйнує стереотипи, однак створює їх новітні формації – перетин межі накреслює нову межу. Доцільно погодитись із Ж. Дельзом, який у цій ситуації пропонує на місце суспільного простору, розкресленого одиничними ідентичностями, які утворюють більш-менш ємнісну мозаїку, поставити ідею відкритого простору, який містить у собі процес модуляції та деформації.

Загалом осмислення і пошук шляхів обґрунтування не-ідентичності, форм ствердження чужинця як варіанту позбавлення політичного дискурсу статусу завершеної тотальності, характерне для представників постмодернізму. Водночас не слід бачити тут намір звуження динаміки такого концептуального потягу лише до постмодерного означення. Цікаві погляди в цьому контексті належать Теодорові Адорно, зокрема розробка негативної діалектики як форми функціонування критики універсальності Просвітництва.

Т. Адорно вважає, що суперечності – це ознака неістинної тотожності, тоді як видимість тотожності властива мисленню, так мислити – означає ідентифікувати, визначати тотожність, «оскільки ця цілісність будує себе за зразком логіки, ядром якої є закон виключення третього, то все, що цьому закону не підкоряється (все якісно розрізнене), позначається як протиріччя» [1], тоді як останнє – це нетотожне з точки зору тотожності: «головування принципу протиріччя в діалектиці означає співвідношувальність, співмірність гетерогенного і мислення цілісності. Діалектика – це послідовне логічне усвідомлення нетотожності» [1]. Недостатність, незавершеність, неповнота штовхає думку із безпосереднього мислення у діалектику як форму її концептуалізації. Тотожність і протиріччя за таких умов стають нероздільними, а «тотальність знову перетворює конкретність в ідеологію, якою конкретність справді стає» [1].

Специфічного означення за таких реалій набуває чужинець. Його тут слід розуміти як не-наявну самість, того, хто позбавлений достовірних означень, це радше стосується «царини непідкореного,

неусмиренного, табу на яке накладає понятійна сутність» [1]. Додаткового впливати на цю незаангажовану процесуальність може ідеологія.

На думку Т. Адорно, розв'язання діалектичної суперечності, яке належить Г.Ф.В. Гегелю, є досить ілюзорним, оскільки відмінності між двома членами протиставлення знімає вищий концепт, попередньо підпорядковуючись поняттю ідентичності, яке Т. Адорно критично називав «мисленням ідентичності». Мислення ідентичності послаблює смислове навантаження відмінності, шляхом її опосередкування, універсалізацією. У розумінні Т. Адорно, така редукція має насильницький характер, який він прагне подолати через негативну діалектику. Специфіку останньої можна зрозуміти так: її негативність продиктована відмовою від опосередкування відмінностей вищим концептом, а відповідно сторони суперечності залишаються протиставленими, чи то «негативними». Діалектика Г. Ф. В. Гегеля має теоретичний характер, ще й тому вона ілюзорна.

Натомість думка, що поза діалектичним процесом не здатна окреслити нічого позитивного, ствердного, здатна вийти за межі предмету, із яким до цього створювала ілюзорну єдність – їй більше не потрібно виявляти цю поєднуваність, оскільки «така думка стає більш незалежною, ніж у концепції своєї абсолютності, в рамках якої змішується суверенне і зумовлено-слухняне» [1]. Альтернативність негативної діалектики полягає в такому: «вимога обов'язковості системи є вимогою наявності моделі мислення. Ці моделі не є за своїм типом монадологічними» [1]. Така модель мислення, вважає Т. Адорно, здатна досягати особливе, не-ідентичне контекстові загальної тотожності, не розчиняючи його сутнісну особливість у загальному понятті. Це гарантує можливість модельної форми мислення, його передавання через ансамбль моделей.

Загалом важко заперечити кризу ідентифікації, теоретичну ідейність якої було сформовано у руслі постмодерних наукової парадигми. Виклики глобалізованого світу посилили, серед іншого, і тенденцію еклектизму, яку було лиш відтворено у постмодерні як одну із характеристик у поясненні різнонаправленості властивих йому наукових концептів. Еклектизм виявив себе і в контексті політичних відносин, на нього неможливо не зважати і при побудові моделі сучасного політологічного дискурсу. Це і дає нам можливість заявляти про принципову плюральність у соціально-політичній інтерпретації доцільності на спрямованості політичного дискурсу, його матричній визначеності. За таких умов втрачає свою актуальність дискурс легітимації, що у політичній сфері набував означення через ідеологічно окреслену лінійність, потребу у пошуку єдиних вартостей, єдиного напрямку руху. Натомість за нових умов стає пріоритетним

чужинець як певний феномен розрізнення – чинник зовнішній стосовно системи як динамічної активності політичного дискурсу, що, зважаючи на свою смислову інваріантність, виступає іманентним фактором внутрішньої можливості такого дискурсу, за умов констатації у ньому цього еклектизму, цієї плюральності.

Політична ідентичність є не стільки відображенням реальності, скільки механізмом її творення. Вона визначає, хто має право говорити, діяти, бути почутим, а хто залишається на периферії – у статусі «чужинця». Рух від тотожності до іншості є водночас історичним, етичним і комунікативним процесом: у ньому розгортається боротьба за визнання, за включення в політичний простір як рівноправного суб'єкта.

Сучасні кризи – війни, міграційні хвилі, культурні конфлікти – лише підсилюють цей вимір політичного існування. Вони показують, що ідентичність не може бути даною раз і назавжди; вона постійно переосмислюється у контексті влади, ідеології та медіа. Тому осмислення політичного виміру ідентичності означає, зрештою, не пошук остаточної відповіді на питання «хто ми є», а усвідомлення відкритості цього питання – як умови свободи, солідарності та демократичного співіснування.

Висновки. Політична ідентичність постає як рухома, конфліктна конструкція, що формується у взаємодії влади, дискурсу та культури. Ідентичність неможлива поза концептом іншості – вона

виникає через розрізнення, а не через замкнену тотожність. Український контекст демонструє, що національна ідентичність може стати простором не лише самозбереження, а й творчого самотворення. Розрізнення, а не тотожність, є головною умовою політичного мислення сучасності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Adorno, T. W. *Negative Dialectics*. London : Routledge & Kegan Paul, 1973. 312 p.
2. Butler J. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York : Routledge, 1990. 256 p.
3. Foucault M. *The Subject and Power* // *Critical Inquiry*. 1982. Vol. 8, No. 4. P. 777–795.
4. Донскіс Л. Збережена ідентичність і сучасний світ. Київ : Факт, 2010. 312 с.
5. Енциклопедія постмодернізму / наук. ред. О. Шевченко. Київ : Основи, 2003. 503 с.

REFERENCES:

1. Adorno, T. W. (1973). *Negative dialectics* (E. B. Ashton, Trans.). Routledge & Kegan Paul.
2. Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. Routledge.
3. Foucault, M. (1982). *The subject and power*. *Critical Inquiry*, 8(4), 777–795.
4. Donskis, L. (2010). *Zberezhena identychnist i suchasnyy svit* [Preserved identity and the modern world]. Fakt.
5. Shevchenko, O. (Ed.). (2003). *Entsyklopediia postmodernizmu* [Encyclopedia of postmodernism]. Osnovy.

Political identity and the boundary of otherness: from sameness to differentiation

Garbadyn Andriy Stefanovych

Candidate of Political Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Theory and History of Political Science
Ivan Franko National University of Lviv
Universytetska str., 1, Lviv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-2784-8031

This article provides a conceptual analysis of the phenomenon of political identity as a key factor in the formation of the contemporary subject of political existence. The relevance of the problem is determined by the crisis of traditional forms of collective belonging in the context of the nation-state, globalization, migration processes, digital transformations, and war as an extreme test of identity. Contemporary challenges, including conflicts and cultural encounters, demonstrate that identity cannot be a stable or static category, but is constantly reinterpreted in interaction with power, ideology, and communicative practices. Particular attention is paid to the processes of political identification at the boundary between the "self" and the "other," the national and the global, the individual and the collective, which define the possibility of political self-determination and inclusion in public discourse.

The aim of the study is to identify the ways in which political power, culture, and communication shape feelings of belonging and alienation, as well as to reveal the dialectics of "sameness" and "otherness" as the core mechanism of political subjectivation. The author analyzes how, in postmodern political discourse, identity transforms from a fixed essence into a dynamic construct, constantly interacting with power structures, discursive practices, and social norms.

The research methods combine phenomenological, discursive, and hermeneutic analysis, allowing for the tracing of the formation of political identity as a result of the interaction between the individual and socio-political structures. The study draws on the ideas of M. Foucault, J. Butler, Ch. Mouffe, L. Donskis, and other thinkers who examine identity through the lenses of power, corporeality, social interaction, conflict, and memory.

The results demonstrate that political identity functions as a space of struggle for recognition, while the boundary of otherness does not pose a threat but serves as a condition for dialogue, self-understanding, and the development of social solidarity. National identity, particularly in the Ukrainian context, emerges as an act of political self-affirmation and resistance, combining the experience of trauma with the pursuit of freedom. The article emphasizes the importance of understanding identity as an open, plural, and dynamic structure that defines contemporary political subjectivity and prospects for democratic development.

Key words: political identity, national identity, differentiation, power, discourse analysis, subjectivity, communication, self-identification.

Дата першого надходження рукопису до видання: 27.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 24.11.2025

Дата публікації: 15.12.2025